

Cursul 13

Arta raționamentului

Al doilea nivel al logicii și percepției budiste (Pramana)

Inspirate după învățăturile lui Geshe Michael,
traducere a conferințelor Lamei Dvora Tzvieli

Lecția 10a

Temele...

Am ajuns la lecția a zecea, și vreau să vă reamintesc că la acest curs aveți teme și teste și un examen final, iar intenția este să vă faceți temele.

Este adevărat că am trecut în zbor peste mult material, dar este foarte important să plantăm aceste semințe și aveți de asemenea meditații foarte interesante în teme.

... și condițiile pentru continuarea învățaturii

Și dacă vreți să mergeți mai departe, va trebui să-mi arătați diplomele.

Vorbesc foarte serios. Aveți nevoie de 33 de diplome pentru a ajunge în paradis. Și va trebui să mi le arătați.

Puteți să vă corectați unii pe alții, și să vă dați note bune.

Conceptul de timp. Cele trei timpuri

Studiul și originea lui

Subiectul acestei lecții în tibetană este:

དུས་གསུམ་རྣམ་བཤམ་

Du sum nam shak

Du - timp,

Sum - trei.

Du sum - trei timpuri: trecut, prezent, viitor.

Nam shak – prezentare.

Du sum nam shak înseamnă „prezentarea celor trei timpuri”.

Diferitele școli indiene, și mai ales **Madhyamika Prasangika**, au opinii foarte diferite asupra naturii timpului.

Vom începe cu **Școala Sutriștilor**, pentru că este școala **Paramanavarttika**, în care a predat **Dharmakirti**, unde a predat **Dignaga**. Vom începe cu ei, iar la sfârșit vom vorbi puțin despre concepția asupra lumii a **Școlii Madhyamika**.

Iar problema nu este doar filozofică. Vom ajunge mai târziu pe parcursul lecției să discutăm despre vacuitatea timpului, astfel încât să aplicăm discuția pe natura vacuității.

Începem cu:

མདོ་སྡེ་པ།

Do depa

Do - sutra,

Do depa - Sutriștii sau **Școala Sutriștilor** sau **de logică**, care folosește sutrele pentru a demonstra lucrurile.

Aceasta este școala cea mai înaltă dintre cele două școli *Hinayana*.

Printre *Sutriști* înșiși există mai multe sub-școli, iar prezentarea pe care o vom aduce în această lecție se bazează pe grupul numit:

རིགས་པའི་རྗེ་འབྲངས།
Rikpay je'n'drang

Rikpa - logica,
Je'n'drang - adepți.

Rikpay je'n'drang înseamnă **cei care urmează logica**. Aceasta este **Școala de logică** și face parte din **Școala Sutriștilor**.

Școala de logică se bazează mai mult pe logică, în timp ce Școala Sutriștilor se bazează mai mult pe sutre.

Acest grup are convingeri foarte specifice, care sunt diferite de ale altor școli budiste. Sunt foarte logici și, **fără o examinare atentă**, v-am spus că de fapt nu le acceptăm poziția, pe care probabil că majoritatea dintre noi am accepta-o.

În texte, există dezbateri extinse despre natura timpului, care apar în capitolul al treilea al cărții *Abhidharma Kosha*, cât și în literatura *Madhyamika*

Prasangika. În această lecție, cu siguranță nu vom epuiza subiectul și sunteți invitați mai târziu, acasă, să reflectați mai mult asupra naturii timpului.

Acest curs este doar o trecere în revistă asupra acestui subiect.

Care sunt numele celor trei timpuri:

འདས་པ།	ད་ལྟོ་བ།	མ་འོངས་པ།
<i>Depa</i>	<i>datawa</i>	<i>ma ongpa</i>

Asta înseamnă: **trecut, prezent, viitor.**

Ma - nu

Ong - a veni.

Ma ongpa înseamnă „încă nu a venit”, adică **viitorul.**

Depa - trecutul,

Datawa - prezentul.

Definiția generală a trecutului și viitorului conform Școlii de logică

Discuția oamenilor din școala de logică asupra celor trei timpuri începe cu definirea timpului trecut și a timpului viitor.

Iată definiția noastră:

འདས་པ་དང་མ་འོངས་པ་མེད་པས།
Depa dang maongpa mepe

Depa - trecut,

Dang - și,

Maongpa - viitor.

Mepe - nici unul.

དེའི་མཚན་ཉིད་མེད།

Dey tsennyi me

Tsennyi me - nicio definiție.

Aceasta este definiția *Școlii Sutriștilor* a trecutului și viitorului. Ea spune: „Ele nu există”. Unde este trecutul? Unde este viitorul? Nu le putem defini pentru că ele nu există.

Nu există trecut, nu există viitor, putem merge liniștiți acasă.

Sunt unii care spun: există doar clipa de față, vom trăi doar clipa prezentă și ne vom elibera. Încercați, au fost unii care au încercat asta mult timp.

Această școală spune: „Nu există o astfel de definiție, pentru că aceste lucruri nu există. Nu are sens să vorbim despre ce este în viitor, care nici măcar nu este aici, atunci despre ce vorbim? Nici trecutul nu este aici, așa că n-avem despre ce discuta.

Școala spune: „În sens absolut, trecutul a dispărut, iar viitorul nu a venit încă, așa că, în termeni generali, ele nu există și deci nu pot fi definite. Dar, dacă vorbim în raport cu un obiect specific care există acum - atunci avem despre ce să vorbim. Relativ la un moment specific al unui obiect, putem vorbi despre acesta care a avut un trecut și poate avea un viitor.

Definiția trecutului, în raport cu un ulcior de apă

Sunt necesare două cerințe pentru a defini trecutul. Trecutul poate fi definit doar în raport cu un obiect specific care există în momentul prezent, cum ar fi ulciorul de apă actual.

བུམ་པའི་དུས་སུ་སྐྱེས་ཟེན་པ་ཡང་ཡིན།

bumpay dusu kye sinpa yang yin

བུམ་པའི་དུས་སུ་དགགས་ཟེན་པ་ཡང་ཡིན་པའི་གཞི་མཐུན་པ།

bumpay dusu gak sinpa yang yinpay shitunpa

བུམ་པའི་དུས་སུ་འདས་པའི་མཚན་ཉིད།

bumpay dusu depay tsennyi

Începem cu sfârșitul:

a. བུམ་པའི་དུས་སུ་འདས་པའི་མཚན་ཉིད།
Bumpay dusu depay tsennyi

Bumpa - ulciorul de apă,
Bumpay - al ulciorului,
Dusu - relativ la ulcior,
Depa - trecut.
Depay - trecutului,
Tsennyi – definiție.

Definiția trecutului relativ la ulciorul de apă.

A doua parte a definiției este:

བུམ་པའི་དུས་སུ་སྐྱེས་ཟིན་པ་ཡང་ཡིན།
Bumpay dusu kye sinpa yang in

Bumpay dusu - relativ la ulcior.
Kye - început sau ceva creat.
Sinpa – deja.

Adică, relativ la momentul actual al ulciorului de apă, trecutul a început deja.

b. བུམ་པའི་དུས་སུ་དགགས་ཟིན་པ།
Bumpay du su gak sin pa

Gak - s-a terminat.
Bumpay dusu - relativ la ulcior,

Sinpa – deja.

Adică, **relativ la momentul actual al ulciorului de apă, trecutul lui s-a terminat deja.**

Momentul prezent, sau un moment dat al ulciorului, este un punct de referință: față de acest punct, trecutul a început deja și s-a terminat deja.

ཡང་ཡིན་པའི་གཞི་མཐུན་པ།

yang yinpay shitunpa

Yang este un cuvânt de legătură, care aici înseamnă „și”.

Yang yin - a lega, înseamnă că mai există un alt lucru care vine după el.

Toată fraza spune că ambele lucruri sunt adevărate.

- Relativ față de pixelul din acest moment, trecutul lui a început deja,
- Și s-a terminat deja.

Definiția trecutului, relativ la timpul unui ulcior de apă, este timpul care a început deja până la momentul actual în care există ulciorul de apă și care s-a terminat deja până la momentul prezent al ulciorului de apă.

Cu alte cuvinte, dacă în prezent, țin un obiect și spun: „trecutul lui a început deja și a s-a terminat deja”, definesc trecutul obiectului.

Aceasta este definiția trecutului, relativ la **Bumpa**, în momentul prezent, trecutul a început deja și s-a terminat deja.

Deci, în această școală nu există o definiție a trecutului și viitorului, în general, ci doar relativ la un anumit obiect. Nu putem vorbi despre trecut în general.

Deci trecutul este ceva care

- a. A început deja, și
- b. S-a terminat deja.

Relativ la **Bumpa** chiar acum.

Definiția prezentului, relativ la un ulcior de apă

Și aici există două condiții și întotdeauna legate de un anumit obiect.

Când vorbim despre prezent, vorbim relativ la **Bumpay dusu**, el conține două condiții care trebuie îndeplinite.

a. Prima condiție

བུམ་པའི་དུས་སུ་གྲུབ་ཟིན་པ

Bumpa'i du su drup sinpa

Drup - s-a întâmplat,
Sinpa - deja.

Drup sinpa înseamnă ar fi trebuit deja să se întâmple.

Deci, până la momentul actual al ulciorului de apă, **prezentul ar fi trebuit deja să se întâmple.**

b. A doua condiție

བུམ་པ་དང་དུས་མཉམ་པ

bumpa dang du su nyam pa

Bumpa - ulcior de apă,
Dang - cu,
Dusu - relativ
Nyampa - egal.

Adică, **se întâmplă simultan cu Bumpa din acest moment.**

Până la momentul ulciorului de apă, ar trebui să se întâmple simultan cu ulciorul de apă.

Definiția prezentului, relativ la timpul unui ulcior de apă este: **momentul prezent, relativ la timpul lui Bumpa, ar fi trebuit deja să se întâmple și se întâmplă simultan cu Bumpa din acest moment.**

Definiția viitorului, relativ la un ulcior de apă

Definiția viitorului, relativ la *Bumpa*, conține, de asemenea, două condiții

a. Prima condiție

བུམ་པའི་དུས་སུ་མ་སྐྱེས་པ་

Bumpay dusu ma kyepa

Ma kyepa - nu a început încă.

Relativ la timpul lui Bumpa, încă nu a început.

Sau, până la momentul ulciorului de apă, viitorul nu s-a întâmplat încă.

b. A doua condiție

བུམ་པའི་དུས་སུ་སྐྱེ་བཞིན་པ་

Bumpay dusu kye shinpa

Kye shinpa – în proces de formare

Adică, viitorul, relativ la momentul actual a lui Bumpa, nu a început încă, dar cauzele lui sunt deja aici.

Sau, până la momentul actual al ulciorului de apă, viitorul este în curs de formare.

Definiția viitorului, relativ la timpul unui ulcior de apă, este acel timp care este în proces de formare, dar nu s-a întâmplat încă relativ la prezentul ulciorului de apă.

Practica cu definițiile

Vom avea o listă de lucruri, iar fiecare dintre ele va trebui să-l asociem uneia dintre următoarele trei opțiuni:

- Cauza ulciorului de apă,
- Rezultatul ulciorului cu apă,
- Lucrul care funcționează.

Nu întotdeauna va fi ușor de lucrat cu aceste definiții și vom începe cu cele mai ușoare.

1. Ceva care există de la clipă la alta

ལྷན་ཅིག་མ།

Kechikma

Căruia dintre cele trei aparține Kechikma? Desigur, cea mai potrivită alegere este „lucrul care funcționează”. Dar de fapt acestea sunt sinonime. Un lucru care funcționează este un lucru schimbător, un lucru care se schimbă de la clipă la alta – putem spune chiar și că se degradează de la o clipă la alta.

2. Un lucru care este în proces de formare

སྐྱེ་བཞིན་པ་ཡོད།

Kye shinpa

Un lucru care se află în proces de formare - probabil că l-ați asociat cu (b) - rezultatul ulciorului de apă. Dar în această școală, rezultatul ulciorului de apă nu există în general, decât dacă i se dă un punct de referință. Deci, practic, răspunsul aici este - „nu există”.

3. Ceva care nu s-a întâmplat încă, relativ la ulciorul cu apă

བུམ་པ་ལ་ལྷོས་ཏེ་མ་འོངས་པ།

Bumpa la to te ma ongpa

Ceva care încă nu s-a întâmplat, relativ la ulciorul de apă - acesta este (b) - rezultatul ulciorului de apă. În momentul în care am adăugat condiția de restricționare „relativ la ulciorul de apă” - devine rezultatul ulciorului de apă.

4. Ceea ce este trecutul relativ la ulciorul de apă

བུམ་པ་ལ་ལྷོས་ཏེ་འདས་པ།

Bumpa la to te depa

Ceea ce este trecutul, relativ la ulciorul de apă – acesta este (a) cauza ulciorului de apă. În momentul ulciorului de apă, cauza deja a trecut.

5. Ulciorul de apă viitor

བུམ་པ་མ་འོངས་པ།

Bumpa ma ongpa

Ulciorul de apă viitor - Textul *Abhidharma Kosha* spune clar că aceasta este **cauza ulciorului de apă**.

Este puțin cam greu de înțeles. Când este studiată Abhidharma există sentimentul de relativitate: Viitorul este ceva care nu a venit încă spre care ne îndreptăm? Sau viitorul este ceva prin care ne mișcăm și, în acest sens, deja există și apoi devine trecut? Așa că trebuie să ne ocupăm puțin de aceste idei. Textul spune că cel mai potrivit aici este „cauza ulciorului de apă”.

În *Madhyamika* - nu în *Prasangika* - vor spune că ulciorul viitor este cauza cauzei ulciorului. Acest lucru se datorează faptului că nu putem numi ceva „cauza ulciorului” până când ulciorul nu a apărut. În acest sens, nu există nicio cauză pentru ulciorul de apă până când ulciorul de apă nu a apărut deja.

Oricum, trebuie așteptat până când ulciorul va apare înainte de a putea fi „cauza ulciorului”. La asta s-a referit școala? Probabil ca nu.

Dacă ne întoarcem la școala de logică, ne va fi mai ușor să înțelegem dacă ne amintim că în tibetană „ulciorul de apă viitor” este „ulciorul de apă care nu este încă aici”. Care dintre cele trei lucruri a, b, c reprezintă ulciorul de apă care nu este încă aici? Este (a) - cauza ulciorului de apă.

6. Ulciorul de apă care a trecut

བུམ་པ་འདས་པ།

Bumpa depa

Ulciorul de apă care a trecut. Care dintre cele trei lucruri se potrivește ulciorului de apă? Este rezultatul ulciorului de apă. El este o modalitate bună de a descrie această situație.

7. Ceea ce este în curs de a fi distrus

འཇིགས་བཞིན་པ།

Jik shinpa

Ceea ce este în curs de a fi distrus – descrie un lucru în momentul prezent, descrie pixul în acest moment, de exemplu. Acesta este un lucru care funcționează, și ca oricare lucru care funcționează este în curs de a fi distrus. Se apropie din ce în ce mai mult de sfârșitul lui.

Concepția despre timp a celor patru școli budiste

Vom vorbi acum despre diferitele concepții pe care le au școlile budiste despre timp. Viitorul este ceva care vine spre noi sau este ceva spre care ne îndreptăm?

- ***Abhidharma față de Madhyamika***

Care este cauza pixului viitor? A pixului în clipa următoare?

Abhidharma spune: „Cauza pixului din clipa următoare este pixul din acest moment”.

Dar ***Madhyamika*** va spune: „Despre ce vorbești?”

Trebuie să fim atenți la faptul că atunci când spunem: „Cauza pixului din clipa următoare”, nu ne referim la cauză în general, ci la o cauză specifică.

Pixul din clipa următoare nu s-a întâmplat încă, așa că este lipsit de sens să vorbim despre cauza unui lucru care nu există.

Aceasta este capcana în care cădem datorită modului în care gândim. Suntem siguri că acest pix este permanent, neschimbător, există de la sine, și că el va fi acolo și în clipa următoare. Și datorită acestui fapt vom spune: „Ah, cauza pentru momentul următor este momentul prezent”.

Noi deja ne-am creat un pix pentru noi înșine și vorbim cu un pix imaginar pe care l-am creat în minte, care nu există. Ca să vorbesc despre cauza pixului în viitor, deja mă gândesc la un pix viitor. Deja am imaginea pixului în minte, dar el încă nu există.

- **Alte școli în comparație cu *Madhyamika***

Ce este pixul? Alte școli vor spune: „Oh, toate aceste părți împreună, va fi un pix”.

Hai să considerăm pentru o clipă această explicație: o colecție de piese pe care proiectăm un pix.

Dar în viitor - despre ce colecție de piese vorbesc? Adică, pe ce proiectez?

Dacă spunem: cauza pixului din clipa următoare este pixul din momentul prezent, *Madhyamika* va răspunde că acest lucru este lipsit de sens. Noi putem proiecta doar acum. În acest moment proiectăm un pix.

Karma, conform diferitelor școli budiste

Dacă fac un act negativ astăzi, dacă mint astăzi, mă va afecta pe viitor? Da. Deci întreaga discuție despre trecut, prezent, viitor, este complet orientată spre karma. Karma este cea care conduce toată această discuție.

Există școli în *Abhidharma* care vor spune: „Nu există trecut, și nici viitor. Dar există karma trecutului și există karma viitorului. Așa vorbesc ele.

Școala „**Numai conștiință**”, spune că fiecare acțiune a noastră lasă o sămânță karmică/o amprentă karmică. Toate aceste semințe, merg după noi și atunci când vor rodi, ne vor crea lumea.

Unde stau aceste semințe? Școala „**Numai conștiință**” va spune: „Ele stau într-un loc numit **Kunshi, conștiința de bază. Kunshi**, în această școală este o parte a conștiinței. Ea este parte din mintea noastră care poartă toate aceste semințe. Oriunde mergem, ele vin cu noi și sunt în această parte a minții. Este un fel de parte care are existență de sine și vine cu noi peste tot.

Și școala **Abhidharma Kosha**, vorbește despre semințe karmice și karma. Unde rămân aceste semințe karmice? Ea spune că ele rămân în cele cinci agregate ale noastre, dintre care patru sunt mentale. Ea spune: „Acolo rămân semințele, în partea mentală a agregatelor noastre”.

Prasangika nu este de acord cu această descriere. Și aceasta este marea dezbatere cu școala „**Numai conștiință**”. Ambele școli sunt total de acord că fiecare acțiune lasă o amprentă și că există semințe karmice. Întrebarea este unde sunt aceste semințe. Cine ține contul lor?

Datorită faptului că **Prasasangika** ne învață că nimic nu are existență de sine, inclusiv mintea nu are existență de sine, atunci nu poate exista o parte a minții care să aibă dintr-o dată o existență independentă de sine.

Ea spune că atâta timp cât credem așa, nu ne vom putea elibera, pentru că trebuie să ajungem la înțelegerea vacuității tuturor fenomenelor. Dar ea nu neagă problema semințelor karmice.

Ea spune că lumea noastră este dictată de înregistrările noastre karmice și că acestea sunt purtate în persoană ca proiecție, în persoana proiectată. Adică, există o „Gabriela” pe care o proiectez afară, din karma mea, și „Gabriela” pe care o proiectez afară, care există doar ca o proiecție din karma mea, poartă semințele karmice cu ea.

Proiecția în sine poartă semințele cu ea. Atunci când proiectez pe „Gabriela” în clipa următoare, o proiectez cu toate semințele karmice. Clipă după clipă actuala „Gabriela” proiectează următoarea „Gabriela”, iar karma, în sine, este cea care îmi impune să fac acest proces.

Semințele karmice ale „Gabrielei” sunt deținute de conceptul de „Gabriela”. Conceptul meu de „Gabriela” deține în el tot trecutul meu, toată karma mea.

În acest moment, port cu mine toate semințele din trecutul meu, în cadrul proiecției mele actuale.

Și în acest fel nu mă pot despărți de karma trecutului. **„Eu”-l, conform școlii *Prasangika*, este suma totală a karmelor mele.**

Când cineva vine și spune: „Cum de Buddha nu-mi ia suferința?” Întrebarea nu este bine formulată.

Pentru că, conform școlii *Prasangika*, ce înseamnă să-mi fie luată suferința? Adică să mi se ia karma. Dar acesta este „eu-l”! Buddha nu poate lua karma și să lase „eu-l”. Acesta sunt eu, eu sunt karma mea.

Asta înseamnă că școala *Prasangika* nu este de acord cu abordarea școlii *Abhidharma*, despre trecut, prezent, viitor și unde se află semințele karmice.

Concepția timpului în școala Prasangika

Potrivit școlii *Prasangika*, toate cele trei timpuri sunt lucruri care funcționează.

Sutriștii spun: „Nu există trecut și viitor”. Dar cei din *Prasangika nu* vorbesc despre timp, ci că toate cele trei timpuri funcționează. Ei vorbesc despre obiect. Deci, hai să vorbim despre asta.

Viitorul este un lucru care funcționează

Să ne uităm la pix și să mergem în timp clipă de clipă , până în momentul în care acest pix se va distruge.

Am putea spune că există cauze care să ducă la distrugerea acestui pix? Da, pentru că distrugerea este un lucru care funcționează, un lucru în schimbare, un lucru care are cauze, un lucru care a fost produs - deci există cauze pentru distrugerea acestui pix.

Actul de distrugere al acestui pix produce pixul trecutului. Pixul care s-a terminat. Pixul care s-a terminat este creat prin actul distrugerii.

Acum fiți atenți, că **am inversat puțin cauza și efectul.**

În loc de cuvântul „trecut”, am să folosesc cuvântul „terminat”. Pixul care s-a terminat.

Ce a creat pixul care sa terminat? Distrugerea pixului.

Cum pot vorbi despre un „pix care s-a terminat”? Nu pot vorbi despre pixul care s-a terminat, până nu se va întâmpla momentul distrugerii. Până atunci, pixul,

nu s-a terminat. Deci, pixul este terminat prin distrugere. Deci, distrugerea pixului va determina pixul din trecut.

- Deci există cauze pentru distrugere. Pixul din trecut.
- Și distrugerea a determinat pixul din trecut.

Oare pot spune că nu există nicio cauză pentru pixul din trecut?

Nu are sens. Există cauze pentru distrugere. Distrugerea mi-a creat un pix care s-a terminat.

Deci pot spune că nu există nicio cauză pentru pixul care s-a terminat?

Deci distrugerea viitoare funcționează pentru a produce pixul trecutului. Deci, **viitorul acestui pix este un lucru care funcționează**. A spune că această distrugere nu funcționează este ca și cum am spune că există cauze pentru nașterea unui lucru, dar că nu există cauze pentru lucrul în sine

Trecutul este, de asemenea, un lucru care funcționează

Acesta este argumentul pe care îl are ***Madhyamika*** cu privire la timp, că timpurile sunt lucruri care funcționează. Și asta datorită înțelegerii karmei. A faptului că ceea ce am făcut în trecut s-a terminat, nu mai este aici - am mințit acum un an, nu mai este aici. Nu mai spun aceste lucruri în acest moment, persoana care le-a auzit nu este nici el aici în acest moment – dar karma continuă să funcționeze; Această karma continuă să-mi creeze viitorul. Aceasta înseamnă că trecutul este un lucru care funcționează, el creează. Și, am făcut asta în exemplul cu viitorul.

Deci avem două aspecte:

- Un aspect este cel despre care am vorbit, despre distrugere și creație,
- Iar al doilea aspect pe care îl învață ***Madhyamika***, este faptul că, karma îmi produce viitorul prin Bakchak-uri, prin semințele karmice.

Madhyamika spune: faptul că alte școli nu acceptă trecutul ca fiind un lucru care funcționează, un Ngupo, este o eroare la fel de mare cu incapacitatea lor de a accepta că nu este nimic care să existe de la sine.

Aceeași greșală care există și în celelalte școli, care dau o anume existență de sine lumii - și asta variază de la școală la școală - le determină să nu înțeleagă practic funcția karmei.